

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І
МИСТЕЦТВ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Голова приймальної комісії Ректор
НАККiM Валерій МАРЧЕНКО
«7» січня 2025 р.

ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
для здобуття освітнього ступеня «доктор філософії»
за спеціальністю В9 «Історія та археологія»

Ухвалено рішенням приймальної комісії
від «7» січня 2025 р.
(Протокол № 3)

КИЇВ – 2025

Програма вступного випробування для здобуття освітнього ступеня «доктора філософії» за спеціальністю В9 «Історія та археологія / Укладач: С. Х. Литвин, Київ: НАКККіМ, 2025. 29 с.

Програма вступного випробування зі спеціальності В9 «Історія та археологія» призначена для вступників, які вступають до Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв для здобуття освітньо-наукового ступеня «доктора філософії».

Вона містить пояснювальну записку, програму вступного випробування з дисципліни, критерії оцінювання знань вступників, приклади екзаменаційних білетів, список рекомендованої літератури.

Пояснювальна записка

При прийомі вступників на 4-річний термін навчання для здобуття вищої освіти за освітньо-науковим рівнем «Доктор філософії» конкурсний відбір проводиться на підставі вступного екзамену зі спеціальності.

Екзаменаційні питання зі спеціальності В9 «Історія та археологія» передбачають знання про основні політичні, соціально-економічні явища та процеси минулого, діяльність видатних історичних діячів, а також процесів розвитку вітчизняної культури, уявлення про безперервність культурного розвитку, про його закономірності і вплив на формування цивілізованого суспільства та людську особистість.

Кожен білет містить три питання, які максимально охоплюють аспекти вітчизняної історії та культури України.

Час складання вступного іспиту 2 год.

ПРОГРАМА

вступного випробування за спеціальністю «Історія та археологія»

Ч. I. Історія України

Основні джерела і література із історії України, їх класифікація за основними історичними періодами розвитку світової цивілізації (історія первісності, історія стародавнього світу, історія середніх віків, нова історія і новітня історія). Предмет, методи і завдання історичного джерелознавства. Класифікація історичних джерел.

Основи археології. Місце археології серед історичних наук. Категорії археологічних джерел. Процес формування археологічної пам'ятки. Типи археологічних пам'яток. Археологічна періодизація. Основні етапи розвитку археології. Поняття археологічної культури. Періодизація і хронологія кам'яного

віку. Епоха міді та бронзи. Загальна характеристика залізного віку. Скіфсько-сарматські племена на території сучасної України.

Стародавні слов'яни: розселення, господарська діяльність, суспільний лад.

Східні слов'яни та їх сусіди у VII ст. н.е. Відносини з Візантією, Хозарією, Скандинавією та іншими сусідами. Основні теорії складання держави у східних слов'ян. Археологія ранніх слов'ян та їх сусідів.

Основні етапи формування Київської держави, її геополітичне становище.

Походження Русі. Зовнішня та внутрішня політика Рюриковичів. Внутрішньополітичні реформи князя Володимира. Формування території Київської держави. Запровадження християнства як державної релігії на Русі. Міжусобна боротьба між синами Володимира Великого. Київська держава за правління Ярослава Мудрого.

Київська держава за наступників Ярослава Мудрого.

Правління Ярославичів. Боротьба за великокнязівський престол між Ярославичами. Володимир Мономах. Правління Мстислава Володимировича. Причини роздробленості Київської держави. Політичний та економічний розвиток Київського, Чернігово-Сіверського та Переяславського князівств (середина XII - перша третина XIII ст.). Боротьба руських князівств із кочівниками. Причини занепаду Київської держави та його наслідки.

Археологія Київської держави.

Русь-Україна в період політичної роздробленості Київської держави й монгольської Галицько-волинська держава.

Українські землі в складі Великого князівства Литовського та Польщі. Польська експансія на українські землі. Кревська унія. Ліквідація самостійності удільних князівств. Князь Свидригайло Ольгердович. Відновлення й остаточна ліквідація Київського та Волинського удільних князівств. Українські землі у складі інших іноземних держав. Московсько-литовські війни, їх наслідки для

українських земель. Утворення Кримського ханства. Соціальний устрій та господарське життя в Україні в другій половині XIV - першій половині XVI ст.

Городельський привілей 1413 р. Війни Свидригайла. Люблінська церковна унія та доля українських земель. Внутрішній розвиток українських земель XIV-XVI ст.: структури цивілізації.

Виникнення українського козацтва. Д. Вишневецький. Утворення Запорізької Січі. Походи козаків проти татар і турків. Козацькі повстання та війни

в 1638-1647 рр. Археологічні пам'ятки козацької доби.

Національно-визвольна війна українського народу 1648-1657 рр. Початок національно-визвольної війни. Становище в Україні взимку-навесні 1649 р. Військові дії влітку 1649 р. Зборівська битва. Зборівський договір та його історичне значення. Організація козацької держави після Зборівського договору. Соціальна політика уряду Б.Хмельницького (1650-1651 рр.). Воєнні дії 1651 р. Білоцерківський мирний договір. Воєнні дії в 1652-1653 рр. Березневі статті. Військові дії в 1654-1655 рр. Дипломатична діяльність Б.Хмельницького в 1656-1657 рр.

Гетьманщина в другій половині XVII ст. Руїна.

Гетьманування І.Виговського. Гадяцька угода. Обрання гетьманом Ю.Хмельницького. Переяславські статті 1659 р. Розкол Гетьманщини на Правобережну та Лівобережну. Обрання гетьманом України П.Тетері. Гетьман П.Дорошенко. Гетьманування І.Брюховецького на Лівобережній Україні. Московські статті 1665 р. Зовнішня політика Дорошенка, боротьба за об'єднання України. Укладення Андрусівського перемир'я 1667 р. Глухівська рада (березень 1669р.). Обрання гетьманом Лівобережної України Д.Многогрішного. Глухівські статті. Уманська рада (липень 1669 р.). Проголошення М.Ханенка гетьманом Правобережної України. Війна Туреччини і гетьмана Дорошенка з Польщею. Буцацький мир (1672 р.). Конотопські статті. Проголошення Самойловича гетьманом Лівобережної та Правобережної України. Гетьманування Ю.Хмельницького. Козацький полковий устрій на Правобережжі (середина 80-х

- 90-х рр. XVII ст.). С.Палій. Внутрішня та зовнішня політика гетьмана І.Самойловича. Становище церкви в Україні в др. пол. XVII ст. Українська козацька держава в др. пол. XVII ст.: адміністративний устрій, органи влади, збройні сили, фінанси, судочинство. Слобідська Україна. Запорізька Січ: Територіально-адміністративний устрій. Органи влади. Військо. Культура України в другій половині XVII ст.

Українські землі у XVIII ст.

Україна в Північній війні. Полтавська битва та її історичні наслідки. Гетьман в екзилі П.Орлик. Конституція 1710 р. Боротьба П.Орлика за визволення України. Гетьманство І.Скоропадського. Наступ на автономію України. Перша Малоросійська колегія. Наказний гетьман П.Полуботок. «Коломацькі чолобитні» 1723 р. Гетьманство Д.Апостола. Заснування Нової Січі. Правління гетьманського уряду. Україна в російсько-турецькій війні 1735-1739 рр. Гетьманство К.Розумовського. Друга Малоросійська колегія. П.Рум'янцев. Боротьба старшинських кіл за автономію України. Г.Полетика. Україна в російсько-турецькій війні 1768-1774 рр. Скасування сотенно-полкового військово-територіального устрою. Утворення намісництва. Ліквідація Малоросійської колегії. Історичне значення Української козацької держави (Гетьманщини).

Українські землі у складі Австрійської та Російської імперій.

Включення українських земель до складу Австрійської та Російської імперій. Правобережна Україна у XVIII ст. Західноукраїнські землі у XVIII ст. Політичне становище та соціально-економічний розвиток українських земель (1800-1860 рр.). Колоніальне становище Лівобережжя, Слобожанщини, Правобережжя і Півдня України в Російській імперії та Галичини, Буковини і Закарпаття в Австрійській імперії. Міжнародна політика Російської і Австрійської імперії та її вплив на становище України (російсько-турецька війна 1806-1812 рр., французько-російська війна 1812 р., російсько-турецька війна 1828-1829 рр., Кримська війна 1853-1856 рр.). Український національний рух в Російській імперії в першій половині XIX ст. Кирило-Мефодіївське товариство, ідеї його

статутно-програмних документів. Витоки українського національного руху в Західній Україні. «Руська трійця», її діячі й історична роль. Боротьба за національні права в західноукраїнських землях у 1848-1849 рр. Головна руська рада. Поширення в Наддніпрянську Україну загальноросійського демократичного й польського визвольного рухів. Декабристи в Україні. Поширення польського повстання 1830-1831 рр. на Правобережну Україну. Революції 1848-1849 рр. у країнах Європи та їхній вплив на Україну. Харківсько-київське таємне товариство (1856— 1860 рр.).

Соціально-економічний розвиток і політичне становище українських земель у 60- 90-х роках ХІХ ст. Реформи 1860-1870-х рр., особливості їх проведення в Україні. Розвиток сільського господарства і промисловості, становлення ринкової (капіталістичної) системи. Українській національний рух в Російській імперії в 1860-1890-х рр. Виникнення, склад, ідейна платформа і діяльність українських громад 1860-х рр. Загальноукраїнська позапартійна організація. Українські молодіжні осередки. Народовська (українофільська) течія в суспільно-політичному русі Західної України. Головні підсумки українського національного руху 1860-1890-х рр. Радикально-демократичний (народницький рух 1870-1880-х рр.). Ліберально-демократичний рух. Перші народницькі осередки на початку 1870-х років. «Ходіння в народ» у 1874-1875 рр. Початок політичної боротьби народників (1878-1879 рр.). Місце та значення народницького руху. Робітничий і селянський рухи 1860-1890-х рр. Марксистські, соціал-демократичні гуртки й організації та їхня діяльність серед робітників.

Суспільно-політичне та соціально-економічне життя в Україні на початку ХХ ст.

Геополітичне становище українських земель на початку століття. Україна в економічній системі імперій. Особливості промислового розвитку українських регіонів. Аграрний розвиток України. Соціальне становище населення. Тенденції українського національного руху на зламі століть. Створення та діяльність

українських політичних партій. Національне питання в програмах і політичній діяльності українських партій. Вітчизняна археологія XIXст.

Українська революція 1917-1921 рр. Створення та діяльність Центральної Ради. Українські землі під час Лютневої революції. Участь українських політичних, громадських організацій та військових частин у революційних подіях в Петрограді. Створення Української Центральної Ради в Києві, її соціальна база і програма. Утворення Генерального Секретаріату. I та II Універсали Центральної Ради. Переговори з делегацією Тимчасового уряду. Заколот самостійників. Три політичні кризи Тимчасового уряду і політика Центральної Ради. Назрівання революційної кризи. Корніловщина в Україні. Жовтневий переворот у Петрограді та ситуація в Україні. Назрівання конфлікту між Генеральним секретаріатом Центральної Ради і петроградським Раднаркомом. III Універсал Центральної Ради. Проголошення Української Народної Республіки (УНР). Створення більшовицького уряду в Харкові. Проголошення самостійної УНР (IV Універсал Центральної Ради). Січневий збройний заколот більшовиків у Києві та його придушення. Наступ більшовицьких військ на Україну. Боротьба УНР за вихід із війни. Вступ австро-німецьких військ в Україну. Соціально-економічна та воєнна політика Центральної Ради. Економічна угода Центральної Ради з Німеччиною і Австро-Угорщиною. Стосунки між Центральною Радою і німецько-австрійською військовою адміністрацією. Конституція УНР.

Українська Держава гетьмана П. Скоропадського. Гетьманський переворот. Павло Скоропадський: штрихи до політичного портрету. Гетьманський уряд: орієнтація і організація влади. Економічна та соціальна політика гетьманського уряду. Культурно-освітня діяльність гетьманського уряду. Повстансько-партизанська боротьба проти гетьманщини і австро-угорських і німецьких військ. Зовнішня політика гетьманської держави та її еволюція. Німецький та антантівський чинники у зовнішній політиці Української Держави. Візит П.Скоропадського до Берліна. Установлення дипломатичних

відносин і відкриття диппредставництв України закордоном. Грамота про федеративні стосунки з не більшовицькою Росією.

Відновлення УНР. Діяльність Директорії. Формування антигетьманської опозиції. Створення Директорії і її внутрішні протиріччя. План повстання і його реалізація. Роль Січових стрільців у військовій фазі повстання. Падіння гетьманщини і утворення уряду Директорії. Трудовий принцип формування влади. Трудовий конгрес у Києві. Зовнішньополітична орієнтація Директорії УНР в період повстання і перші дні при владі. Скасування визнання радянською Росією визнання незалежності УНР. Наступ радянської Червоної армії на територію України. Бойові дії і проблеми української армії. Соціально-економічні перетворення Директорії та їхні наслідки. Зовнішня політика Директорії УНР. Боротьба проти наступу більшовицьких військ. Висадка військ Антанти в Одесі. Політика країн Антанти щодо української незалежності. Білогвардійський фактор в українсько-антантівських стосунках. Наступ об'єднаних українських армій на Київ та Одесу. Українсько-білогвардійська війна. Припинення фронтової боротьби. Перший зимовий похід армії УНР. Варшавська угода та її наслідки. Польсько-радянська війна і Україна.

Західноукраїнська Народна Республіка. Посилення національно-визвольного руху в західноукраїнських землях. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Політичні та економічні перетворення в Західній Україні. Боротьба ЗУНР проти польської експансії. Українська Галицька Армія (УГА). ЗУНР в міжнародних відносинах.

Радянська влада в Україні в 1919 - 1920 рр. Встановлення Радянської влади в Україні у 1919 р. Тимчасовий Робітничо-селянський уряд України. III Всеукраїнський з'їзд Рад. Перша радянська Конституція УСРР. Соціально-економічна, національна та воєнна політика Радянської влади та її наслідки. Селянсько-повстанський рух. Махновщина. Наступ Червоної Армії проти денікінських військ. Радянське державне і господарське будівництво. Націоналізація і відбудова промисловості. Україна в воєнно-політичному союзі радянських республік. Спільні бойові дії польських і українських військ проти

Червоної Армії. Перехід Червоної Армії в контрнаступ. Невдача наступу радянських військ. Ризький мирний договір.

Перехід до нової економічної політики і особливості її впровадження в Україні. Міжнародне становище УСРР на початку 20-х років. Соціально-економічне і політичне становище України. Господарська криза. Селянський повстанський рух. Голод в Україні. Перехід до нової економічної політики (НЕП). Пошук форм державного об'єднання радянських республік. Договір про воєнний і господарський союз між УСРР і РРФСР. Політика ЦК КП(б)У щодо форм об'єднання радянських республік. Створення Союзу РСР. Суспільно-політичне життя в Україні в умовах непу. Українізація: суть, причини, наслідки. Державна політика щодо національних меншин. Національний комунізм та його прояви в політиці і практиці.

Індустріалізація та колективізація в Радянській Україні.

Голод-геноцид 1932-1933 рр. Індустріалізація: мета, методи, соціально-економічні наслідки. Внесок України в індустріалізацію республік СРСР. Роль і місце України в союзному промисловому комплексі. Згортання непу. Проблема «приборкання селянства», пошуки коштів для індустріалізації як фактор у проведенні колективізації. Масова колективізація. Розселянювання України. "Ліквідація куркульства як класу". Опір українського селянства колективізаційним заходам радянської влади. Голод-геноцид 1932-33 рр.: причини, хід та наслідки. Організатори і виконавці злочину. Демографічні втрати України. Зміни в соціально-класовій і національній структурі українського суспільства.

Громадсько-політичне життя в Радянській Україні в 1930-ті роки. Сталінізм і Україна. Масові репресії. Політичні процеси та їх антиукраїнське спрямування. «Розстріляне відродження». Нищення пам'яток історії та культури.

Західноукраїнські землі в 1920-1930-ті роки. Геополітичне становище Західної України на початку 20-х років. Українські землі в складі Польщі, Румунії, Чехословаччини. Соціально-економічне становище селянства, робітників, інтелігенції. Опір українського населення політиці колонізації.

Українська еміграція в міжвоєнний період. Українська політична еміграція: загальне становище, основні напрямки, осередки. Українські наукові центри. Суспільно-політична думка. Національно-визвольний рух. Релігійне та культурне життя української еміграції. Українська діаспора наприкінці 30-х років: кількість, розселення. Асиміляційні процеси в українському еміграційному середовищі.

Україна напередодні та в роки Другої світової війни. Історіографія проблеми. Українське питання напередодні та на початку Другої світової війни. Карпатська Україна. Пакт Молотова-Ріббентропа і доля західноукраїнських земель. Українські землі під час вересневої кампанії 1939 року, інкорпорація та радянська Західної України. Приєднання Буковини та Бессарабії. Українські землі у військово-політичних планах Німеччини та її сателітів. Проблема радянської підготовки до війни. Стратегічна оборона і її провал на території України. Волинська танкова битва. Уманський «котел», оборона Києва і київський «котел», оборона й падіння Одеси, оборонні бої під Севастополем. Криза лояльності населення України до радянської влади влітку 1941 року. Військові операції на території України в 1942 році - провал харківської наступальної операції Червоної армії і харківський «котел», бої в Криму, падіння керченського фронту і Севастополя. Адміністративний поділ України в роки окупації Німеччиною та її союзниками. Різниця в окупаційному режимі в різних частинах України. Адміністративно-територіальний устрій Райхскомісаріату України. Окупаційна адміністрація. Військова та економічна колаборація. Культура в роки окупації. Проблема остарбайтерів. Знищення гітлерівцями цивільного населення і військовополонених. Голокост на території України.

Становлення радянського підпілля та формування перших партизанських груп. Причини провалу радянського підпілля в 1941-на початку 1942 рр. Роль і місце НКВС у формуванні радянського підпілля та партизанських загонів. Тактика радянських партизанських груп і їхні завдання в різні періоди війни. Рейди партизанських з'єднань. «Рейкова війна» та її наслідки.

Український визвольний рух в Другій світовій війні. Основні течії українського самостійницького руху та їхня політична орієнтація та вплив. Загибель Є.Коновальця та початок кризи в ОУН. Українські самостійницькі організації й Карпатська Україна. ОУН під час вересневої кампанії 1939 р. Діяльність ОУН в умовах радянської дійсності (1939-1941 рр.), розкол Організації. Націоналістичне повстання в західноукраїнських областях влітку 1941 р. Спроба відновлення самостійності України 30 червня 1941 р. Похідні групи ОУН і їхня діяльність. Німецькі репресії проти самостійницького руху. Перехід до боротьби ОУН з гітлерівцями. Рух Т.Бульби-Боровця. Формування бандерівської УПА. Українсько-польський збройний конфлікт 1942-1945 рр. Взаємини між УПА і радянськими партизанами. Роль УПА у боротьбі з німецьким окупаційним режимом. Боротьба УПА проти радянської влади в 1944-1945 рр.

Звільнення України від гітлерівців. Підсумки Другої світової війни для України. Перемога Червоної армії під Сталінградом і початок вигнання гітлерівців з України. Лютнево-березневі бої 1943 р. в Донбасі. Курська битва і бої за Слобожанщину. Визволення Лівобережної України. Битва за Дніпро і визволення Києва. Бої на Правобережній Україні. Корсунь-Шевченківська битва. Житомирсько-Бердичівська, Умансько-Ботошанська і Проскурово-Чернівецька наступальні операції. Львівсько-Сандомирська та Східнокарпатська наступальні операції на території Західної України. Відновлення радянських суспільно-політичних структур та економіки України. Участь українців у боях у Європі та на Далекому Сході на завершальному етапі Другої світової війни. Демографічні, матеріальні та культурні втрати України в роки війни. Зміни в етнічному складі українських земель в роки Другої світової війни. Депортації та міграції. Встановлення західного і південно-західного кордону України. Возз'єднання Закарпаття з Україною. Кримська конференція і Україна. Вихід УРСР на міжнародну арену. Участь УРСР у створенні ООН. Репресії проти запідозрених у колаборації.

Суспільно-політичне життя та зовнішньополітична діяльність України у 1945-1953 рр. Історіографія проблеми. Місце України в політичній системі СРСР. Зростання монополії на владу керівних органів КПРС. Згортання “націоналістичного НЕПу”, ідеологічна ситуація в Україні в перші повоєнні роки. Л. Каганович і його діяльність в Україні в 1947 р., нова хвиля боротьби з “українським буржуазним націоналізмом”. Постанови 1946-1951 рр. з питань розвитку української літератури і мистецтва. Знищення національних звичаїв і традицій під виглядом боротьби з націоналізмом та реакційними пережитками. Курс на провінціалізацію української культури. Посилення сталінізму, репресії кінця 1940-х - початку 1950-х рр. Україна у міжнародній політиці та її зовнішньополітична діяльність. Геополітичні наслідки Другої світової війни. Угоди України з її сусідами про мир і кордони (Польща, Румунія, Чехословаччина, Угорщина). Участь УРСР у міжнародних гуманітарних і благодійних організаціях. Участь України в допомозі відбудови європейських країн. Згортання зовнішньополітичної активності УРСР.

Соціально-економічне становище України у повоєнні роки. Перехід економіки України до мирного життя, відбудова промисловості та сільського господарства. Проблеми і складнощі пов’язані з відбудовою. Фінансове забезпечення відбудовчих процесів, система позик у населення. Грошова реформа 1947 р. Скасування карткової системи. Створення львівсько-волинського кам’яновугільного басейну. Стан сільського господарства, кризові явища на селі. Безрезультатні спроби підвищення продуктивності праці в колгоспах. Негативні явища у відбудові та економічному розвитку республіки. Причини погіршення якісного складу робітництва. Рівень життя у повоєнному місті та селі. Рівень цін, соціального забезпечення і якість житлово-комунальних послуг. Насильні мобілізації сільського населення на відбудову промисловості Донбасу, школи ФЗО і їхня роль у експлуатації підлітків. Штучність голоду 1946-1947 рр. і його демографічні та соціально-економічні наслідки для України.

Український визвольний рух і його придушення у повоєнне десятиліття.

Збройна боротьба ОУН і УПА проти радянської влади в нових умовах після завершення Другої світової війни. “Велика блокада” 1945-1946 рр. Масові депортації населення Західної України. Знищення структур ОУН і загонів УПА на території Східної та Центральної України. Боротьба українського визвольного руху проти польської комуністичної держави, захист українського населення Польщі від депортацій. Реорганізація з’єднань УПА і перехід до збройного підпілля. Рейди УПА територією Центральної України, Польщі, Білорусії, Чехословаччини. Перехід збройного підпілля до тактики дії малими групами. Остаточне розформування сотень УПА (1948-1949 рр.). Пропагандистські рейди груп підпільників до Румунії (1949 р.), Білорусії та Литви (1950 р.). Спроби підпілля закріпитися в Центральній та Східній Україні. Тактика радянських органів держбезпеки у боротьбі з українським визвольним рухом. Друга “велика блокада” 1949-1950 рр. Загибель керівника підпілля Р.Шухевича (1950 р.). Депортації населення Західної України в 1950-1953 рр. Продовження централізованої боротьби на чолі з В.Куком, арешт В.Кука (1954 р.). Знищення залишків українського підпілля (1954-1960 рр.). Боротьба українських націоналістів у радянських таборах системи ГУЛАГу. Підсумки і уроки визвольного руху 1940-1950-х рр., втрати українського народу у ході боротьби за самостійність.

Суспільно-політичні процеси в Україні (середина 1950-х - 1964 рр.). Крах режиму особистої влади після смерті Сталіна, боротьба за владу між найближчим оточенням покійного диктатора. Беріївська національна політика, спроби розширити права національних республік. Українська верхівка після смерті Сталіна, початок суспільних змін. Реорганізація МВС та МДБ в УРСР, діяльність П.Мешика та С.Мільштейна. Усунення Берії від влади. Початок реабілітації жертв політичних репресій, амністія німецьким колаборантам. Курс на демократизацію радянського суспільства, XX з’їзд КПРС та його вплив на суспільно-політичне життя в Україні. Критика культу особи Сталіна. Розгортання процесу реабілітації жертв політичних репресій, повернення засланців і в’язнів таборів ГУЛАГу. Передача Криму до складу УРСР.

“Українізація” верхівки КПУ, діяльність М.Підгорного та П.Шелеста. Неоднозначні процеси в культурі та мистецтві. Наука і освіта України. Нові антирелігійні гоніння. Зміни в соціальній сфері, зростання виробництва продукції для споживання населенням, програма масового житлового будівництва.

Шістдесятництво і дисидентський рух в Україні. Активізація громадсько-політичної діяльності української інтелігенції. Поява руху “шістдесятників”. Заклики до відродження української мови. Переслідування опозиційної інтелігенції. Перші прояви переходу від збройної до мирної боротьби за українську державність. Формування таємних самостійницьких груп. Л.Лук’яненко і Українська робітничо-селянська партія. Розгортання дисидентського руху, репресії проти дисидентів. Самвидав, формування дисидентських організацій та груп.

Суспільно-політичне життя в Україні (1964 - 1984 рр.). Проголошення курсу на “розгорнуте будівництво комунізму” і згортання демократичних перетворень. Особливості перебігу суспільно-політичного життя в Україні. Епоха П.Шелеста, його усунення від влади і заміна В.Щербицьким. Зміни в соціальній сфері. Українська РСР в період керівництва КПУ В.Щербицького. Наступ реакціонерів на залишки ліберальних свобод. Репресії проти інакомислячих. Курс на нівеляцію національних відмінностей громадян СРСР і створення “нової історичної спільності - радянського народу”. Участь УРСР у діяльності міжнародних економічних та культурних організацій.

Україна в економічній системі СРСР (середина 1950-х - перша половина 1980-х рр.). Основні напрямки та проблеми соціально-економічного розвитку республіки у післясталінську епоху. Пошуки оптимізації системи управління народним господарством. Раднаргоспи та їхня діяльність. Орієнтація на прискорений розвиток економіки і соціальної сфери через реалізацію можливостей науково-технічного прогресу. Україна в роки хрущовської семирічки. Проблеми в сільському господарстві. Роль України в освоєнні цілинних земель. Заходи спрямовані на піднесення життєвого рівня громадян,

посилення уваги до легкої промисловості, розгортання масштабного житлового виробництва. Пошуки шляхів ефективного розвитку економіки УРСР в 1960-ті рр., їх суперечливість. Спроби запровадження сучасної аграрної політики (березень 1965 р.) та її провал. Розходження між дійсністю і принципами, проголошення третьої програми КПРС. Стагнація в економічному житті. Загострення екологічних проблем. Руйнація сільського господарства і життя на селі. Низький рівень продуктивності праці й висока енергоємність промислового виробництва.

Всепоглинаючий ВПК. УРСР в умовах “перебудови” радянського суспільства. Історіографія проблеми. Необхідність суспільних перетворень. М.Горбачов і проголошення курсу на “перебудову” та “демократизацію” суспільства. Основні завдання та етапи “перебудови”. Спроби В.Щербицького перетворити УРСР на “заповідник застою”. Роль Чорнобильської катастрофи у активізації громадського життя в Україні. Курс на “прискорення”. Спроби радикальної економічної реформи 1987-1989 рр. та її провал. Антиалкогольна кампанія М.Горбачова і її наслідки. Характер перетворень у сільському господарстві, початок падіння рівня життя населення. Загострення економічних, екологічних і суспільно-політичних проблем. Усунення від влади В.Щербицького. В. Івашко - новий лідер української компартії. Невдалі намагання лібералізувати життя КПУ. Спроба політичної реформи, оновлення діяльності радянських органів влади. Падіння авторитету КПУ. С. Губенко і перемога в КПУ консервативних елементів. Міжнародні зв'язки УРСР. Участь УРСР у діяльності ООН. Міжнародні економічні зв'язки. Вплив на становище в УРСР розвалу “соціалістичного блоку”.

Україна на шляху до державної незалежності.

Формування багатопартійного суспільства. Вибори до Верховної Ради СРСР та УРСР. Склад Верховної Ради УРСР, формування блоків і фракцій. Розгортання національно- демократичного, самостійницького руху в Україні. Формування НРУ й інших українських політичних організацій та партій. Молодіжний рух. Закон “Про мови в УРСР” і надання українській мові статусу

державної. Декларація про державний суверенітет УРСР. Студентська “революція на граніті”. Відродження української національної символіки, легалізація УАПЦ та УГКЦ. Утворення Кримської автономної республіки. Політична конфронтація осені 1990 р. Здобутки і втрати періоду “перебудови” в Україні. Україна в “новоогарьовському” процесі. Путч в Москві і його вплив на розвиток подій в Україні. Проголошення Акту про державну незалежність.

Суспільно-політичне життя України в умовах державної незалежності. Референдум 1 грудня 1991 р., вибори Президента України. Остаточний розпад СРСР, Біловезькі угоди, створення Співдружності Незалежних Держав. Роль України в СНД, вироблення принципів співробітництва і “розлучення” колишніх республік СРСР. Рішення Верховної Ради України щодо розбудови державної незалежності. Заходи із створення власних Збройних Сил. Проблема Криму та Чорноморського флоту. Реорганізація органів влади. Вибори до Верховної Ради 1994 р. Президентські вибори 1994 р. Вибори до Верховної Ради 1998 р. - змішана мажоритарно-пропорційна система. Вибори Президента 1999 р. Референдум 2000 року. Акція “Україна без Кучми”. Вибори до Верховної Ради 2002 р., зміна багаторічного лідера парламентських перегонів. Вибори Президента 2004 р., “Помаранчева революція”. Вибори до Верховної Ради 2006 р. Політична криза в Україні в 2006-2007 рр. Позачергові вибори до Верховної Ради 2007 р. Вибори Президента 2010 р. Парламентські вибори 2012 р. «Революція Гідності» 2013-2014 рр. Позачергові вибори Президента України 2014 р. Економічна та суспільно-політична криза в Україні.

Економічне та культурне життя України. Українська держава на міжнародній арені. Формування економічної політики незалежної України. Захист національного ринку, введення купонної системи. Інфляція. Проблеми в економіці та швидке зuboжіння населення, незаконна приватизація об’єктів колишньої державної власності. Стабілізація грошової системи і припинення інфляції. Запровадження національної валюти - гривні. Стабілізація економіки на зламі 1990-х - 2000-х рр. Економічні реформи 2000-х рр., зростання вітчизняної

економіки. Проблеми реформування сільського господарства. Боротьба за підвищення соціальних стандартів життя. Проблеми культурного та релігійного життя в незалежній Україні. Продовження руйнівних русифікаційних процесів і самоусунення держави від проблеми здійснення дерусифікації України.

Визнання Української держави на міжнародній арені. Вступ до Ради Європи. ГУАМ. Діяльність України в СНД. Курс України на членство в ЄС і Євроатлантичних структурах.

Ч. II. Історія української культури

Витоки української культури. Джерела формування української культури. Трипільська культура IV-III тис. до н.е. Особливості трипільського мистецтва. Доіндоєвропейці та індоєвропейці на території України. Мова та вірування індоєвропейців. Кіммерійці, скіфи, сармати, їх внесок у розвиток культури. Грецька колонізація України. Вплив античної культури.

Етногенез українського народу. М. Грушевський про українську культуру. Матеріальна та духовна культура давніх слов'ян.

Культура Княжої доби. Християнізація Русі та її значення для розвитку української культури. Розвиток писемності й освіти. Пам'ятки оригінальної літератури Київської Русі. Гуманістичні ідеї усної народної творчості. Житійна література. Києво-Печерський патерик. Архітектура й образотворче мистецтво Київської Русі. Мозаїки та фрески. Іконописання. Особливості давньоруського малярства. Ювелірне мистецтво. Музика. Історичне значення культури Київської Русі.

Галицько-Волинське князівство. Духовна культура. Архітектура. Іконописні традиції. Мініатюри. Декоративне й ужиткове мистецтво. Галицько-Волинський літопис.

Українська культура в другій половині ХІУ - першій половині ХУІІ ст. Етнокультурні процеси в Україні в умовах польсько-литовського панування. Розвиток української мови та фольклору. Духовна культура українського народу: усна народна творчість, звичаї й обряди народу. Освіта та наука. Особливості релігійного життя.

Вплив ідей Ренесансу і гуманізму на українську культуру. Перекладна література. Перші наукові трактати. Виникнення освітніх закладів. Ранній гуманізм в Україні та його представники. Іконопис. Архітектура. Малярство.

Поява козацтва та його значення для розвитку української культури.

Полемічна література. Іван Вишенський. Острозька академія. Братські школи, їхня культурно-просвітницька діяльність. Книгодрукування в Україні. Петро Могила. Києво-Могилянська колегія. Філософія та гуманітарні науки. Поширення наукових знань. Розвиток літературної творчості. Мистецтво українського Ренесансу. Театральне мистецтво. Розвиток української професійної та народної музики. Кобзарство.

Культура України епохи Бароко та доби Просвітництва (друга половина ХVІІ- ХУІІІ ст.)

Соціокультурний розвиток в Україні в другій половині ХУІІ-ХУІІІ ст. Освіта в Гетьманщині та Слобідській Україні. Побут і звичаї козацтва. Релігійні вірування. Музичне мистецтво.

Львівський університет. Києво-Могилянська академія. Розвиток філософії (Ф. Прокопович, С. Яворський, Г. Кониський) та історичної науки ("Хроніка" Ф. Сафоновича та "Синопис" І. Гізеля). Г. Скоровода. Просвітницька діяльність Я. Козельського, В. Капніста, С. Десницького, П. Лодія, Г. та І. Полетиків.

Особливості культури українського бароко. Внесок гетьмана І. Мазепи у розвиток української культури. Розвиток барокового мистецтва: архітектура, скульптура, живопис, література, музика. Національні особливості барокового живопису в Україні. Музика українського бароко. Д.Бортнянський, М.Березовський, А. Ведель. Пісенно-музична народна творчість.

Українське бароко в літературі. Козацькі літописи Самовидця, Г. Грабянки, С. Величка та ін.

Національно-культурне відродження в Україні кінці XVIII – поч. XX ст.

Соціокультурна ситуація в Україні наприкінці XVIII - початку XX ст. Вплив ідей романтизму на українську культуру. Сутність національно-культурного відродження. Класицизм в архітектурі та живопису кінця XVIII ст. Літературне відродження. І. Котляревський.

Слобожанщина - центр національного відродження України. Харківський університет.

Початок національного відродження на західноукраїнських землях. Культурно-просвітницька діяльність Руської трійці.

Кирило-Мефодіївське товариство, внесок його діячів у розвиток української культури. Тарас Шевченко. Феномен українського театрального мистецтва. Театр корифеїв. Тенденції національного відродження в українській професійній музиці. С.Гулак-Артемовський, М. Лисенко. Розвиток хорового мистецтва.

Українська культура епохи модерну, її характерні риси й ознаки. Українська філософська та суспільно-політична думка. Роль Івана Франка в національно-культурному русі. М.Грушевський і його роль у розвитку української національної культури. Літературна творчість М. Коцюбинського, О. Кобилянської, В. Стефаника, В. Винниченка. Музика К. Стеценка, М. Леонтовича. Творчість С.Крушельницької, О.Мишуги. Модернізм в українському образотворчому мистецтві й архітектурі.

Українська культура у XX ст. Характеристика етапів культурного розвитку культури новітнього періоду. Визначення понять: «модерн», «модернізм», «постмодернізм». Напрями та течії модернізму. Загальні принципи постмодернізму. Особливості розвитку культури і мистецтва на початку XX століття.

Культурний рух періоду Центральної Ради. Відродження української мови й шкільництва як головне завдання освітньої політики Центральної Ради.

Українізація вищої школи. Відкриття Академії мистецтв - першої вищої художньої школи в Україні. Діяльність викладачів Академії.

Функціонування українського національного театру під керівництвом І. Мар'яненка, театральні колективи М. Садовського, започаткування Л. Курбасом «Молодого українського театру». Змагання за суверенну українську Церкву.

Встановлення влади гетьмана П. Скоропадського та його особистий внесок у розвиток української культури. Заснування Української академії наук (УАН) - головного осередку наукових знань і фундаментальних досліджень. Перший президент УАН В. Вернадський. Видатні вчені - члени академії наук: Д. Багалій, С. Тимошенко, М. Кащенко, С. Смаль-Стоцький, А. Кримський, М. Туган-Барановський. Розширення мережі вищих навчальних закладів.

Активізація мистецького життя. Створення Головного управління мистецтва і національної культури. Соціокультурна ситуація в часи Директорії. Політична поляризація інтелігенції як наслідок кризи українського національного і визвольного руху. Діяльність міністра освіти І. Огієнка і міністра мистецтв Д. Антоновича. Архітектурна спадщина В. Городецького. Творчість видатного українського графіка Г. Нарбута. Реалістичні традиції живописця О. Мурашка. Культура українських земель у 20-х роках ХХ ст. Форма та зміст політики українізації. Історичні, соціальні, політичні, культурні чинники проведення політики українізації. Принципи культурної політики більшовиків. Загальна характеристика етапів українізації. Загальна характеристика шкільної політики. Організація національної преси, книговидавництва. Пожвавлення національного релігійного життя.

Створення Української автокефальної православної церкви. Перший єпископ УАПЦ Василь Липківський. Культурно-освітня робота автокефальної церкви. Розгром українізації та його трагічні наслідки. Особливості літературного процесу в Україні. Пожвавлення літературного життя в період українізації. Літературні напрями та їх репрезентанти. Неокласики, неосимволісти, панфутуристи. Внесок у розвиток письменства М. Хвильового,

П. Тичини, В. Сосюри. Театральне мистецтво, початки кіномистецтва і музична культура. Розквіт професійного театального мистецтва. Провідні вітчизняні діячі І. Мар'яненко, М. Заньковецька, П. Саксаганський, Н. Ужвій, Г. Юра. Реформаторська діяльність Л. Курбаса. Особливості функціонування мистецького об'єднання “Березіль”. Репертуар українських театрів. Аматорські театри. Створення українського кіномистецтва. Тематика художніх фільмів. Діяльність режисерів П. Чардиніна, В. Гардіна, І.Кавалерідзе. Розвиток документального, науково-популярного й мультиплікаційного кіно. Творчість О. Довженка. Творчість українських композиторів: Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, М. Вериковського, В. Косенка. Створення мережі театрів опери та балету.

Архітектура та образотворче мистецтво. Конструктивізм як оригінальне мистецьке явище. Видатні українські художники. Розвиток скульптури: І. Кавалерідзе, О. Архипенко.

Розвиток культури в Західній Україні. Політичні й національно-суспільні умови життя в Західній Україні. Боротьба з полонізацією шкільництва. Організація українського приватного шкільництва - “Рідна школа”. Український таємний університет у Львові. Греко-католицька богословська академія й діяльність А. Шептицького. Шкільництво на Закарпатті й Буковині. Львів - центр культурного життя Західної України. Діяльність “Просвіти”. Літературні групи Галичини та їх представники. Українське образотворче мистецтво Галичини: О. Новаківський, П. Холодний. Музичне і театральне життя. Творчість С. Людкевича.

Особливості культурного будівництва в умовах тоталітаризму. Загальна характеристика формування тоталітарно-політичної моделі суспільства. Припинення реалізації політики українізації. Репресивні заходи щодо духовної еліти країни. Уніфікація вищої та середньої освіти. Ідеологічне підґрунтя запровадження творчого методу соціалістичного реалізму. Піднесення патріотичних почуттів українців напередодні Другої світової війни. Соціально-економічні та культні перетворення в Західній Україні зі встановленням

радянської влади. Українська культура в роки воєнних випробувань. Кульний геноцид фашистів в Україні. Героїко-патріотична тематика у творчості українських діячів культури: М. Рильського, П. Тичини, В. Сосюри. Досягнення українського кіномистецтва. Культурно-просвітницька діяльність членів організації українських націоналістів. Художня творчість воїнів УПА.

Здобутки та втрати української культури другої половина 40-х - першої половині 60-х рр. Зміни в суспільно-політичному ті республіки. Урбанізація. Посилення сталінського тоталітарного режиму Деформації в національно-мовній сфері. Система цензури. Нова хвиля звинувачень і переслідувань відомих представників української літератури і мистецтва.

Українська культура другої половини 60-80-х років. Вплив рішень ХХ з'їзду КПРС на зміну морального клімату в житті суспільства, на розвиток освіти та науки. Реабілітація значної частини репресованих діячів української літератури, повернення їх творчості громадськості. Нова генерація української творчої інтелігенції. Успіхи й недоліки в культурному будівництві під час «відлиги». Українська культура 1970 -1980-х років в умовах наростання системної кризи радянського суспільства. Формування дисидентського руху творчої інтелігенції як руху національного опору тоталітарному режимові. Творча діяльність М. Бажана, О. Гончара, Ю. Мушкетика, Г. За- гребельного, Л. Костенко, І. Драча, Д. Павличка. Напрями вітчизняного кіномистецтва: українське поетичне кіно, міська проза, екранізації, біографічне кіно, психологічна драма, кінокомедія. Творча діяльність С. Параджанова Ю, Ілленка, Л. Осики, І. Миколайчука, К. Муратової, Р. Балаяна. Музичне мистецтво. Образотворче мистецтво. Художники М. Глущенко, Т. Яблонська, С. Григор'єв. Творчий шлях народного майстра М. Приймаченко. Успіхи й недоліки в розвитку монументального мистецтва, архітектури та скульптури.

Українська культура в роки незалежності.

Нові умови та тенденції розвитку національної культури в незалежній Україні. Формування законодавчої бази. Позитивні зрушення у сфері культури.

Оновлення діяльності й поширення прав культурно-громадських організацій, творчих спілок, об'єднань, підвищення їх ролі в духовному житті народу. Утворення національних культурних центрів. Розвиток культури міжнаціональних відносин і спілкування. Розвиток освіти та становище науки. Демократизація системи народної освіти. Реформа загальноосвітньої школи, її недоліки та шляхи виходу із кризового стану. Утворення нових навчальних закладів (ліцеїв, гімназій). Курс на гуманізацію освіти. Приєднання України до Болонського процесу. Стан Книговидавничої справи. Зміна в системі планування, фінансування наукових досліджень, використанні наукових кадрів. Посилення інтересу до досліджень ключових проблем економіки, права, історії, української культури. Розвиток культури і мистецтва. Орієнтація художньої культури на процес демократизації. Поширення в сучасному українському художньому просторі явищ модернізму і постмодернізму. Поширення видовищних видів мистецтва, поява в національному художньому житті таких явищ, як перформенс, хепенінг, акціонізм, мистецтво жесту, мистецтво дії, флюксус тощо. Посилення інтересу до джерел національного мистецтва. Піднесення українського народного мистецтва.

Розвиток сучасної української літератури. Діяльність Ю. Андруховича, С. Жадана, А. Кокотюхи, Ю. Покальчука, О. Уляненко, О. Забужко, І. Роздобудько, Л. Денисенко, В. Шкляра, І. Карпа, М. Матіос. Класик світового рівня Ліна Костенко. Розвиток образотворчого мистецтва. Визначний геній І. Марчук. Його унікальна техніка пльонтанізму. Художники світового рівня Ф. Гуменюк, А. Чебикін. Розвиток унікального жанру «народної картини». Графіка, живопис, інсталяція, перформанс О. Ройтбурда. Майстер не фігурального живопису А. Криволап. Творчість української художниці Є. Гапчинської. Використання нових технологій: комп'ютер, фото-, відеотехніка, колаж і т. ін.. Мистецтво графіті. Розвиток театрального мистецтва та здобутки вітчизняного кіномистецтва. Музичне мистецтво: релігійно-духовна тематика Л. Дичко, М. Скорик, В. Камінський, В. Степурко. Інтенсивний розвиток жанру інструментального концерту. отриманням незалежності популярна музика

отримала новий поштовх. Попмузика. Розвиток клубної культури. Нові можливості й знахідки в сучасній архітектурі. Культурна творчість української діаспори.

Приклади екзаменаційних білетів:

Білет 1

1. Давньоруська держава (Київська Русь) та її державно-політичний устрій
2. Розвиток української літератури у ХІХ ст.
3. Основні археологічні культури на території України доби палеоліту.

Білет 2

1. Створення та діяльність Української Центральної Ради.
2. Розвиток українського кінематографу у ХХ ст.
3. Археологія Козацько-гетьманської доби в Україні

Критерії оцінки вступного випробування із спеціальності

Знання вступників, виявлених на вступному випробуванні оцінюються за 100-бальною шкалою. Предметною комісією встановлюється оцінка за такими критеріями:

100-91 – «відмінно», отримують абітурієнти, які демонструють передбачені програмою ґрунтовні, систематизовані знання; розуміння історичного і культурного процесу; уміння аналізувати культурно-історичні події й явища, їх причини й значення; навички творчого мислення; уміння логічно й послідовно висвітлювати матеріал; робити обґрунтовані висновки.

90-81 – «добре», передбачає знання фактичного матеріалу; розуміння історичного культурного процесу; вміння аналізувати культурно-історичні події й явища, їхні причини і значення, логічно і послідовно викладати свої знання, робити обґрунтовані висновки; допускає окремі незначні помилки у висвітленні неосновних аспектів важливих культурно-історичних проблем.

80-71 – «задовільно», отримує абітурієнт, якщо його відповідь відтворює репродуктивний характер знань матеріалу з дисципліни та містить окремі помилки (неточності) у висвітленні важливих питань з історії культури.

70-0 – «незадовільно» ставиться при відсутності знань про важливі події і факти з історії культури; нездатність аналізувати культурно-історичний матеріал, робити узагальнення й висновки.

Рекомендована література:

1. Багацький В. В. Історія України: підручник. Київ: Алерта, 2010. 388 с.
2. Бойко О. Д. Історія України. навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2016. 720 с.

3. Гаврюшенко О. А., Шейко В. М., Кравченко О. В. Історія культури: навчал. посіб. Київ: Кондор. 2006. 404 763 с.
4. Гасем О. В. Історія України. Довідник + тести. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2012. 612 с.
5. Гончарук П. С. Історичні погляди кирило-мефодіївців. Київ: КСУ, 2002. с.180.
6. Гончарук П. С. Історія України з найдавніших часів до початку ХХ століття. навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2012. 528 с.
7. Греченко В. А., Кислюк К. В. Історія української культури: навч. посіб. Київ: Кондор-Видавництво, 2013. 352 с.
8. Гуржій О. І., Чухліб Т. В. Історія козацтва. Держава-військо-битви. Київ: Арій, 2013. 480 с.
9. Іванов В. Історія держави і права України. Київ: МАУА, 2013. 698 с.
10. Іванченко Р. Історія без міфів: Бесіди з історії української державності: навч. посіб. Тернопіль, 2014. 624 с.
11. Історія світової та української культури: навч. посіб. /за ред. Іванова К. А. Харків, 2012. 517с.
12. Історія України ХХ-початку ХХІ століття: навч. посіб. /за ред.: В. А. Смолія. Київ: Знання, 2004. 582с.
13. Історія української культури: в 5т. /гол. редкол. Б. Є. Патон та ін. Київ: Наукова думка, 2001. Т. 1. 1136 с.
14. Історія української культури: в 5т. /гол. редкол. Б. Є. Патон та ін. Київ: Наукова думка, 2001. Т. 2. 847 с.
15. Історія української культури: в 5т. /гол. редкол. Б. Є. Патон та ін. Київ: Наукова думка, 2003. Т. 3. 1246 с.
16. Історія української культури: в 5т. /гол. редкол. Б. Є. Патон та ін. Київ: Наукова думка, 2008. Т. 4. 1008 с.
17. Історія української культури: в 5т. /гол. редкол. Б. Є. Патон та ін. Київ: Наукова думка, 2011. Т. 5. Кн. 1. 853 с.

18. Історія української культури: в 5т. /гол. редкол. Б. Є. Патон та ін. Київ: Наукова думка, 2011. Т. 5. Кн. 2. 1030 с.
19. Історія української культури: в 5т. /гол. редкол. Б. Є. Патон та ін. Київ: Наукова думка, 2012. Т. 5. Кн. 3. 949 с.
20. Історія української культури: в 5т. /гол. редкол. Б. Є. Патон та ін. Київ: Наукова думка, 2013. Т. 5. Кн. 4. 943 с.
21. Корінний М. М., Шевченко В. Ф. Короткий енциклопедичний словник з культури. Київ: Україна, 2012. 384 с.
22. Кормич Л. І., Багуцький В.В. Культурологія (історія і теорія світової культури ХХ століття): навч. посіб. Київ: Кондор, 2004. 304 с.
23. Левицька Н. М. Історія України. Історія та сучасність: навч. посіб. Київ: Кондор, 2014. 424 с.
24. Макарчук С. А. Етнічна історія України: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 471 с.
25. Масол Л. М., Ничкало С. А., Веселовська Г. І. Художня культура України: навч. посіб. Харків: Видавництво «Ранок», 2010. 240 с.
26. Слюсаренко А. Г. Новітня історія України (1900-2000): підручник. Київ: Вища школа, 2002. 719 с.
27. Стародубцева Л. В. Архітектура постмодернізму. Історія. Теорія. Практика: посібник. Київ: Спалах, 1998. 208 с.
28. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ: АртЕк, 2001. 728 с.
29. Україна у контексті світової цивілізації: навч. посібн. /за ред. Д. О. Тхоршевського. Київ, 1999. 176 с.
30. Хома І. Я., Сова А. О., Мина Ж. В. Історія української культури: навч. посіб. Львів: Видавництво Львівська політехніка. 2013. 356 с.
31. Чернець В. Г. Держава і культура: онтологія теоретичного й історичного виміру: монографія. Київ, 2016. 552 с.
32. Шейко В. М. Історія української культури: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 271 с.
33. Шилов Ю. Давня історія України в контексті світової цивілізації. Київ: МАУП, 2007. 280 с.
34. Юрій М. Ф. Історія світової та вітчизняної культури: навч. посіб. Київ: Дакор, 2007. 455 с.

З рекомендованою літературою Ви можете ознайомитися в читальному залі наукової бібліотеки НАКККиМ (<http://nakkkim.edu.ua>)